

Бойко О. Т.

Львівський державний університет внутрішніх справ

Горун Г. Р.

Львівський державний університет внутрішніх справ

ШЛЯХИ ПОПОВНЕННЯ СИНОНІМІЧНИХ РЯДІВ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ ПРАВОВОЇ СФЕРИ

У статті проаналізовано шляхи поповнення синонімічних рядів англійської правничої термінології. Було розглянуто деякі аспекти формування комунікативної мовленнєвої компетенції майбутніх правників. Звернуто увагу на практичне засвоєння студентами стилістичних і семантичних відтінків синонімів англійської правничої термінології. Ефективність організації роботи з фаховою (правничою) лексикою полягає в розробленні системи завдань і вправ, спрямованих на розвиток у студентів мовної здогадки про значення незнайомого слова-синоніма. З огляду на це у статті наведено ряд практичних завдань із цієї теми.

Ключові слова: синонімічний ряд, правнича термінологія, відтінки значення, стилістичні відмінності, словниковий запас.

Постановка проблеми. Викладання іноземної мови для спеціальних цілей, зокрема навчання фахової лексики, повинно мати наукове підґрунтя, тобто спиратися на певну лінгвістичну теорію, яка допоможе відібрати найактуальніші лексичні одиниці, осмислити їхнє місце в системі вивчення мови. В умовах економічних змін, що супроводжуються глобалізацією та інтеграцією, взаємопроникненням культур, розвитком ділових стосунків з іноземними партнерами, на перший план висуваються вимоги до ділових якостей і мовленнєвої комунікативної компетенції здобувачів вищої освіти правничих спеціальностей. Потенційні роботодавці під час відбору майбутніх працівників звертають увагу на вільне володіння іноземними мовами та професійну компетенцію. А отже, головним завданням лексичного аспекту занять у контексті професійної підготовки майбутніх правників є практичне засвоєння здобувачами вищої освіти певних словникових одиниць та їхніх мовленнєвих функцій в опануванні іншомовного ділового спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ряд вітчизняних і зарубіжних учених, таких як О. А. Бабелюк, Г. В. Бороздіна, Р. Н. Ботавіна, Л. Г. Верба, В. О. Звєгінцев, Л. А. Кісельова, С. П. Кожушко, Т. А. Космеда, В. Г. Королько, О. Б. Тарнопольський та інші, досліджував аспекти формування комунікативної мовленнєвої компетенції студентів у процесі навчання іно-

земних мов, чітко розуміння ними стилістичних і семантичних відтінків лексики, етику ділових відносин як невіддільний складник культури професійного мовлення.

У цьому контексті варто згадати підручники для студентів вищих навчальних закладів «Практика усного та писемного англійського мовлення: фразеологічні одиниці та синоніми» за авторством О. А. Бабелюк, О. В. Коляса видавництва «Нова книга» (Вінниця), що мають на меті закріпити й удосконалити мовні шляхи вживання синонімічних рядів і фразеологічних одиниць. Вказані видання містять пояснення словникових і контекстуальних значень синонімів і фразових дієслів, що супроводжуються рядом практичних завдань, спрямованих на їх максимальне засвоєння [11].

Постановка завдання. Мета публікації – звернути увагу на важливість вивчення здобувачами вищої освіти синонімів іноземної мови професійного спрямування, на шляхи поповнення синонімічних рядів у термінолексичній, покликаних не лише розширити словниковий запас студентів, але й навчити їх відчувати і розуміти контекстуальні відтінки значень синонімів для того, щоб коректно вживати їх у професійному мовленні правової сфери.

Виклад основного матеріалу. Семантика синонімів широка та багатопланова. Тому й не дивно, що перед здобувачами вищої освіти постає проблема вибору правильного слова у кон-

кретній ситуації через незнання смислового відтінку синоніма. Ось чому так важливо в процесі навчання розділяти синонімічні ряди, вирізняти найуживаніші слова і лише потім звертати увагу на їх компонентний аналіз.

Є різні думки щодо визначення сутності синонімії. Одні дослідники розглядають синоніми як тотожні (близькі за значенням) слова, з погляду їхнього смислового змісту.

«Синоніми (від гр. *synonymos* – однойменний) – слова, що є назвою одного й того самого поняття, близькі за основним значенням, але різні за звуковим оформленням (звучанням) (слова-друзі).

Поняття синонімії (збіг за основним значенням за наявності різних змістових відтінків і різного забарвлення) дуже широке... Функції синонімів:

- щонайточніше висловити думку;
- стилістично дібрати потрібне слово з низки можливих назв;
- привернути увагу слухача;
- уникаючи тавтології, поєднати частини тексту;
- підсилити емоційно-експресивну характеристику поняття» [9, с. 86–92].

Інші дослідники акцентують увагу на взаємозамінності синонімів у певному контексті хоч і з стилістичними відмінностями, та без зміни сенсу. Є такі визначення синонімів як семантично тотожних (подібних) слів із різним стилістичним забарвленням.

Отже, синонімія як лексична категорія – це семантичне відношення тотожних або схожих з основним лексичним значенням слів, що відрізняються відтінками або емоційно-експресивним забарвленням, або сферою стилістичного використання чи можливостями поєднання з іншими словами, виконують функції заміщення, уточнення [5, с. 249].

І. В. Арнольд зазначає, що синоніми вживаються для диференціації понять і вираження відтінків думок, а тому виділяє ідеографічні та стилістичні синоніми.

Ідеографічним синонімам властиві дві основні функції: заміщення та уточнення. Ідеографічні (смилові) відрізняються відтінками значення, ступенем інтенсивності вираження поняття, додатковими значеннями або вживанням і сполучуваністю з іншими словами. Наприклад, *to laugh – to giggle – to chuckle – to guffaw*; *to look – to glance – to stare – to gaze – to watch*. Під час пояснення студентам різниці між лексемами *to understand* та *to realize* слід зазначити, що перша належить до якогось конкретного вислову (*to*

understand a rule/a text/ words), друга має на увазі здатність зрозуміти якусь ситуацію.

Завдяки функції синонімів взаємного заміщення можна уникнути повторення та одноманітності.

Стилістичні синоніми – це близькі, а іноді і тотожні за значенням слова, які вживаються у різних стилях мови: *enemy* (стилістично нейтральне), *opponent* (офіційне), *adversary* (книжкове). Вони відрізняються один від одного оціночними характеристиками, емоційною забарвленістю або належністю до різних стилів [1, с. 298].

У результаті вибору того чи іншого синоніма зі стилістичної парадигми з опорною нейтральною лексемою (*go* – йти, *trudge* – плентатися, *wade* – брести) змінюється «лише ставлення до того, про що мова, а в зміні цього відношення і полягає функція стилістичних синонімів» [7; 8, с. 142].

Вибір синоніма більшою мірою залежить від ставлення мовця до висловлювання, його позитивної або негативної оцінки, вираження емоційної переваги (схвалення) чи вади (несхвалення). Чимало дослідників приділяють велику увагу вивченню емоційно-оцінного змісту мовних одиниць як одній із центральних проблем лінгвістичної прагматики.

Деякі вчені виділяють також семантико-стилістичні синоніми, які поєднують у собі обидві ці функції (ідеографічні та стилістичні).

За ступенем еквівалентності (синонімічно) синоніми поділяються на повні (абсолютні) і часткові (відносні).

Абсолютні синоніми, тобто слова, у яких збігається смислова структура, або слова, тотожні за змістом, – явище дуже рідкісне. Повні синоніми вживаються як потенційно взаємозамінні в будь-яких контекстах, збігаються за всіма семантичними ознаками і не мають емоційно-експресивних і оціночних суджень. Найчастіше такі слова виникають у термінології (*особа: individual – person; дозволяти: allow – permit; забороняти: to prohibit – to forbid*). Синонімічні пари цього типу виникають також в англійській мові внаслідок проникнення американізмів у британський варіант (formal: *policeman; police officer*; informal: *bobby* (BrE) – *cop* (AmE); *wireless* (BrE) – *radio* (AmE); *trpomyap: pavement* (BrE) – *sidewalk* (AmE)).

Часткові (відносні) синоніми не є взаємозамінними, вони відрізняються відтінками значень, емоційно-експресивним забарвленням і можуть виконувати різні стилістичні функції.

Наприклад, англійський термін *lawyer* має декілька часткових (відносних) синонімів: *barrister, solicitor, attorney*. Лексема *lawyer* трактується

як *someone qualified to practice law, as an attorney (attorney-at-law, advocate, etc.)*. New Webster's Dictionary визначає лексему *attorney* так: *a person who has legal authority to act on behalf of another, power of authority // a legal agent qualified to act for someone engaged in legal proceedings*. Концептуальний ряд лексеми *lawyer* доповнюється лексемами *barrister; barrister-at-law (a lawyer having the right to speak and argue in the superior courts); solicitor (a lawyer as official law officer for a city, department, etc., // (Br. law) a lawyer qualified to advice clients in all legal matters, to prepare wills and deeds etc., to instruct counsel in cases for the higher courts and to appear on behalf of clients in some lower courts // a professional canvasser for money for a fund, trade, support, etc.); counsel (a legal adviser // (Br.) a barrister // (collect.) lawyers involved in a case)* [13, с. 148–150].

Виділяється також окрема група контекстних (контекстуальних) синонімів, слів однієї частини мови, що повністю або частково подібні за значенням, які можуть «взаємозаміщуватися» лише в умовах певного контексту (поза цим контекстом вони не є синонімами) [3, с. 130].

Наприклад, у наступному фрагменті словосполучення *bring back* є синонімом до *restoration*: *“Many people feel that capital punishment should be brought back. But there are arguments for the restoration of the death penalty. Let's face it, capital punishment is judicial murder and no better than any other murder just because it is committed by the state”* [14, с. 108–109].

Синонімія в правничій термінології має такі ж основи, що й загальноживана лексика, однак під час утворення ряду синонімів не всі слова є нормативно вживаними, йдеться про жаргонізми, запозичення і професіоналізми, наприклад: *поліцейський: constable, cop* – професіоналізми, *flatty, busy, cop, copper, finger, trap, bull* – жаргонізми. Тісний зв'язок термінології правоохоронної діяльності із соціальним середовищем, яке вона обслуговує, потягнув за собою появу евфемізмів і сленгу, при цьому деякі терміни, що позначають тяжкі злочини, замінялися. Наприклад, термін *death penalty* (смертна кара) замінили синонімом *capital punishment* [4].

Привертають увагу слова, що означають *дрібний злодій: petty thief; дрібний шахрай, злодій: pilferer; злодюжка: filcher* (від *to filch* – поцупити, украсти); *кишеньковий злодій (збирач): picker; дрібний злодій: prigger; магазинний злодій: shoplifter*. Грабіжники вважаються більш небезпечними правопорушниками, і для них у мові є інші

визначення: *шахрай, аферист: con-man (confidence man, con-game), swindler, defrauder, embezzler; грабіжник, мародер: looter; вуличний грабіжник: mugger* [13, с. 151].

Наприклад, нейтральним за значенням англійським відповідником терміна *вбивство* є *homicide (the deliberate and unlawful killing of one person by another)*; *умисне вбивство: murder (the unlawful premeditated killing of one human being by another)*; *вбивство з необережності: manslaughter (the crime of killing a human being without malice aforethought, or otherwise in circumstances not amounting to murder)*; *вбивство на замовлення, вбивство з політичних чи релігійних мотивів: assassination (murder (of an important person) for political or religious reasons)*; *масове вбивство, різня: slaughter (killing of a large number of people or animals in a cruel or violent way)* [16].

Шукаючи способи поповнення синонімічних рядів термінологіки правової сфери, викладач використовує на занятті форми і методи передачі навчальної інформації згідно з навчальними і робочими програмами відповідно до поставлених завдань і цілей. Вдало дібраний лексичний матеріал сприяє підвищенню мотивації студентів, допомагає якнайточніше висловити думку, підшукати потрібне слово з ряду запропонованих синонімів, розрізнити відтінки значень, уникаючи тавтології, підсилити емоційно-експресивну характеристику поняття.

Ефективність організації роботи з фаховою (правничою) лексикою полягає в розробленні системи завдань і вправ, спрямованих на розвиток у студентів мовної здогадки про значення незнайомого слова-синоніма. Викладач пропонує на основі інформації, що міститься в реченні, вирішити, яке зі слів-синонімів є можливим, неможливим, ймовірним у цій конкретній ситуації.

Наприклад: *The thief robbed / stole / snitch the local bank.*

The number of crimes has gone up / raised / increased in the last two years.

Шляхи поповнення синонімічних рядів правничої лексики можуть включати вправи різної складності з врахуванням рівня знань студентів на заучування слів у парах, підбір синонімів до запропонованих слів, складання власних речень, ситуацій, есе, перекладу фахових текстів, зокрема законодавчих актів із спеціальності з української мови на англійську та навпаки.

Сучасні підручники містять багато різноманітних текстів і вправ для роботи із синонімами.

Наприклад:

I. *Complete the sentences. Use one of the following words:*

advocate; barrister; coroner; judge; jury; justice; lawyer; magistrate; solicitor

1. A ... is a person who is qualified to advise people about the law and represent them in court.

2. An ... is a lawyer who speaks in favour of someone or defends them in a court of law.

3. In England and Wales, a ... is a lawyer who represents clients in the higher courts of law.

4. In Britain, a ... is a lawyer who gives legal advice, prepares legal documents and cases, and represents clients in the lower courts of law.

5. A ... is a public official with authority to hear cases in a court of law and pronounce judgment upon them.

II. *Match the terms with their definitions:*

a) Cheat; b) Embezzlement; c) Fraud; d) Perjury; e) Treason

1. ... to be sexually unfaithful to (one's wife, husband, or lover)

2. ... is the crime of gaining money or financial benefits by a trick or by lying.

3. ... is the crime of defalcating money.

4. ... is the crime of betraying your country, for example by helping its enemies or by trying to remove its government using violence.

5. ... the offense of willfully telling an untruth in a court after having taken an oath or affirmation.

III. *Explain the difference in the meaning of the following pairs of synonyms:*

swindle – betray; killing – manslaughter; investigator – coroner;

breaking-in – burglary; testimony – evidence; confession – admission

IV. *Match the pairs of synonyms:*

Remuneration; insurance; to relate (to); to employ; security; labour; relation; to enforce; to apply; to increase; society; various; party; decree: to state; matter; comprehensive; duty; influence; legislation.

Цікавими для студентів є справи, які передбачають кілька варіантів правильних відповідей. У завданні доцільно іноді замінити виділене англійське слово його українським еквівалентом. Наприклад,

Find the best equivalent of the following Ukrainian terms:

a) ухвала суду;

b) суд (установа);

c) розгляд (судової справи).

court administration; court of appeal; court; criminal penalty; decision; determination; doom; judgment;

law-court; penalty; sentence; trial amendment; trial case; trial; verdict.

Найчастіше ми використовуємо такі завдання:

Find the word, which does not belong to the group of synonyms:

1. a) reply b) respond c) retort d) request;

2. a) evil b) immoral c) wicked d) probable;

3. a) high b) gorgeous c) magnificent d) graceful [5, с. 68].

Один із варіантів роботи з тестами на заняттях з англійської мови – складання тестів, що містять синоніми, самими здобувачами вищої освіти.

Студентам можна запропонувати перевірити засвоєні знання за допомогою таких тестових завдань:

– Find the word, which does not belong to the group of synonyms;

– Choose the correct word from the group of words (synonyms or referring to one group/ topic).

– Mark the synonyms for the words in bold.

– Choose the synonyms for the words in bold.

– Put down all the synonyms you know (you'll find in a text/dictionary) to the following terms.

«Для роботи над синонімами та антонімами тестовий контроль – не єдиний спосіб перевірки знань. ... На нашу думку, монологічне й діалогічне мовлення з використанням цього лексичного матеріалу, різноманітні нетрадиційні види роботи (презентації проектів, рольові ігри, конкурси, олімпіади) з уживанням синонімів та антонімів – дуже ефективні методи роботи з вокабуляром англійської мови, що допомагають студентам тренувати пам'ять і логічне мислення, покращувати увагу, поглиблювати ерудицію. Усе залежить від творчого підходу викладача, його вміння зацікавити, а також від рівня підготовки студентів, їхнього бажання навчатися, прагнути до успіхів у вивченні іноземної мови» [10].

Розглядаючи шляхи поповнення лексики, неможливо оминати роботу із словниками та зазначити той факт, що ми інколи приділяємо недостатньо уваги методиці збагачення і активізації словникового запасу за допомогою власне словників. У погоні за новітніми технологіями, наймоднішими методиками ми забуваємо про старі добрі, перевірені часом методи. Онлайн-словники дають можливість поєднати традиційне і сучасне: досить навести курсив на слово і одержимо максимум потрібної інформації, плюс звукове оформлення. Тож не забуваймо, що словники не лише збагачують лексичний запас, знайомлять із нормами мови, вони сприяють розвитку лексичного

мислення, допомагають глибше пізнати культуру, звичаї та традиції носіїв мови.

Висновки і пропозиції. Вивчення шляхів поповнення синонімічних рядів термінологіки правової сфери спирається на загальні теоретичні концепції англійської та української мов. Засвоєння необхідного мінімуму синонімів правничої термінології, розуміння специфіки вживання і відтінків значення кожного окремого терміна, їх активізація в мовленні майбутнього фахівця

визначають лінгводидактичні умови вільного оволодіння фаховою термінологією. Різні види завдань збагачують лексичний запас; допомагають уникнути тавтології, роблять висловлювання студентів чіткими, професійними. У цьому сенсі періодичні видання оновлених словників-мінімумів синонімів правничої сфери, особливо з огляду на швидкий темп поповнення фахової лексики новими запозиченнями, є особливо актуальними і на часі.

Список літератури:

1. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка : учеб. пособие. Москва : ФЛИНТА : Наука, 2012. 376 с.
2. Батеніна Г. О. Класифікації синонімів у сучасній англійській мові. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/5840/1/19-20.pdf>.
3. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської і української мов. Вінниця : Нова книга, 2008. 248 с.
4. Галкіна В. В. Синонимия в английской терминологии правоохранительной деятельности. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sinonimiya-v-angliyskoy-terminologii-pravoohranitelnoy-deyatelnosti>.
5. Ганіч Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища школа, 1985. 360 с.
6. Горбань Г. М. Вивчення синонімів іноземними студентами. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2009. Т. 22 (61). № 1. С. 564–568.
7. Киселева Л. А. Вопросы теории речевого воздействия. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1978. 160 с.
8. Королько В. Г. Основы публичной речи. Москва : «Рефл-бук»; Киев : «Ваклер», 2001. 528 с.
9. Микитюк О. Р. Сучасна українська мова : самобутність, система, норма: навч. посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2010. 440 с.
10. Петровська Н. М. Використання синонімів та антонімів на заняттях з англійської мови. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2015. № 3. С. 202–207.
11. Бабелюк О. А., Коляса О. В. Практика усного та писемного англійського мовлення: фразеологічні одиниці та синоніми. Ч. 2. Фразеологічні одиниці : підручник для студ. вищ. навч. заклад. Вінниця : Нова книга, 2013. 328 с.
12. Бабелюк О. А., Коляса О. В. Практика усного та писемного мовлення : фразові дієслова та синоніми. Ч. 1. Фразові дієслова : підручник для студ. вищих навч. закладів. Вінниця : Нова книга, 2012. 176 с.
13. Юськів Б. Вербалізація образу-концепту юрист (адвокат) в українських та англійських фразеологізмах. *Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей* : зб. наук. ст. / за заг. ред. І. Ю. Сковронської. Львів : ЛьвДУВС, 2014. С. 146–152.
14. Harris M., Mower D., Sikorzyńska A. Opportunities. Upper Intermediate. Students' Book. Longman : Pearson Education Limited, 2002. 177 p.
15. New Webster's Dictionary. Lexicon Publication, Inc. Danbury, CT. 1248 p.
16. URL: <https://www.softportal.com/software-4947-abbyy-lingvo.html>.

ПУТИ ПОПОЛНЕНИЯ СИНОНИМИЧЕСКИХ РЯДОВ ТЕРМИНОЛЕКСИКИ ПРАВОВОЙ СФЕРЫ

В статье проанализированы пути пополнения синонимических рядов английской юридической терминологии. Были рассмотрены некоторые аспекты формирования коммуникативной речевой компетенции будущих юристов. Обращено внимание на практическое усвоение студентами стилистических и семантических оттенков синонимов английской юридической терминологии. Эффективность организации работы с профессиональной (юридической) лексикой состоит в разработке системы заданий и упражнений, направленных на развитие у студентов языковой догадки о значении незнакомого слова-синонима. Учитывая это, в статье приведен ряд практических заданий по рассматриваемой теме.

Ключевые слова: синонимический ряд, юридическая терминология, оттенки значения, стилистические различия, словарный запас.

WAYS OF AUGMENT OF SYNONOMIC SERIES OF LEGAL SPHERE TERMINOLOGY

The article analyzes the ways of enrichment of synonymous series of English legal terminology. Some aspects of the formation of communicative competence of future lawyers were considered. The attention is drawn to the practical acquisition of stylistic and semantic shades of the synonyms of English legal terminology by students. The effectiveness of work with professional (legal) vocabulary depends on a system of tasks and exercises aimed at development of the language guessing of the meaning of an unfamiliar synonym word. Considering this the article suggests a number of practical tasks on this topic.

Key words: *synonymic series, legal terminology, shades of meaning, stylistic differences, vocabulary.*